

ROBERT GERWARTH: REINHARD HEYDRICH. HITLERŮV KAT

Po anglickém a německém vydání biografie o Reinhradu Heydrichovi od německého historika Roberta Gerwartha v roce 2011 následoval v loňském roce k radosti českého čtenáře i český překlad knihy s názvem „Reinhard Heydrich. Hitlerův Kat“ vydaný v Nakladatelství Paseka.

Profesor moderních dějin a ředitel Centra válečných studií na univerzitě v Dublinu Robert Gerwarth studoval několik let pracovní i soukromý život jednoho z ústředních představitelů mocenského systému Třetí říše. Reinhard Heydrich byl během své poměrně krátké kariéry ukončené atentátem v Praze v roce 1942 šéfem Hlavního úřadu říšské bezpečnosti v Berlíně, šéfem bezpečnostní policie a SD, zastupujícím říšským protektorem v Čechách a na Moravě a v neposlední řadě organizátorem tzv. konečného řešení židovské otázky.

Bibliografii rozdělil autor do devíti kapitol věnovaným jednotlivým etapám Heydrichova života a jeho pracovní kariéry. První kapitola však nezačíná narozením, ale příznačně smrtí R. Heydricha v Praze po atentátu provedeným československými parašutisty vyslanými z Velké Británie. V květnu 1942 měl Heydrich soukromě i profesně důvod ke spokojenosti: Ve věku 38 let byl po Heinrichu Himmlerovi nejmocnějším mužem SS, na konferenci ve Wannsee se potvrdila jeho vůdčí role při tzv. konečném řešení židovské otázky v celé okupované Evropě, jako zastupující říšský protektor v Praze tvrdě zakročil proti odbojovému hnutí v Protektorátu Čechy a Moravu, manželka Lina von Osten s ním čekala čtvrté dítě, rodina s dvěma syny Klausem a Heiderem a dcerou Silke žila na zámeckém sídle v Panenských Břežanech nedaleko od Prahy. Právě cesta z Břežan do Prahy, která měla pokračovat do Berlína k Adolfu Hitlerovi, byla pro zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě cestou poslední. Jak známo 27. května 1942 provedli členové paraskupiny Anthropoid Jan Kubiš a Jozef Gabčík atentát, jehož následkům Reinhard Heydrich o několik dní později v Praze podlehl.

V druhé kapitole se s autorem přeneseme do Heydrichova mládí. Reinhard Tristan Eugen se narodil do katolické rodiny operního pěvce a hudebního skladatele Bruno Heydricha v Halle nad Sálou 7. března 1904. Hospodářský úpadek rodiny přivedl v roce 1922 mladého Heydricha s jistým hudebním nadáním k říšskému námořnictvu, které slibovalo slušný příjem a společenskou vážnost.

Tuto kariéru však ukončil vojenský čestný soud v roce 1931, který R. Heydricha z námořnictva vyloučil pro porušení slibu manželství a arogantní chování.

Druhou šanci, jak zní i název další kapitoly, poskytl Heydrichovi setkání s Heinrichem Himmlerem v Mnichově budujícím tajnou službu SS, za nímž viděl návrat k uniformě a potažmo i znovuzískání své snoubenky, stoupenkyně NSDAP, Liny von Osten. V březnu 1933, kdy se nacionální socialisté dostali k moci i v Bavorsku, byl H. Himmler jmenován policejním prezidentem v Mnichově a Heydrich vedoucím oddělení politické policie, později šéfem celé bavorské politické policie. Z této pozice zahájil pronásledování domnělých i skutečných odpůrců nacistického režimu, které posílal do nově zřízeného koncentračního tábora v Dachau. S Himmlerem se jim v krátké době podařilo podřídit politickou policii téměř všech německých zemí vedení SS a v dubnu 1934 převzali po dohodě s Hermannem Göringem i vedení tajné státní policie (gestapa) v Prusku.

Další kapitolou s názvem Potírání“nepřátele říše“ věnuje R. Gerwarth budování říšského mocenského aparátu po odstranění vedoucích představitelů SA. V červnu 1936 jmenoval A. Hitler Himmlera šéfem německé policie a ten pověřil následně Heydricha vedením nově zřízeného Hlavního úřadu bezpečnostní policie. Za ústřední nepřátele režimu považoval R. Heydrich zejména komunisty, židy, katolické duchovenstvo a svobodné zednáře.

V páté kapitole přibližuje autor několik důležitých událostí z let 1938 až 1939 předcházejících vypuknutí války. Mezi tyto události zařadil boj o nástupce Wernera Blomberga na postu říšského ministra války, anšlus Rakouska, říšskou křišťálovou noc, připojení čs. pohraničí k Říši, okupaci Čech a Moravy a operaci Tanenberg, tedy připravovanou zatýkáckou akci proti polské elitě. Šéf bezpečnostní policie a SD Reinhard Heydrich měl na výše uvedené dění značný vliv, jeho role v něm byla často klíčová.

Názvem Experimenty s masovým vražděním pokřtil autor další kapitolu své knihy. Věnoval jí zahájení druhé světové války přepadením Polska a pronásledování židů na okupovaném polském území. Podle Heydrichova návrhu měli být polští židé koncentrováni v městských ghettech s cílem jejich pozdější deportace. V této kapitole se dostalo místa také zřízení a organizaci Hlavního úřadu říšské bezpečnosti v Berlíně, v jehož čele R. Heydrich na podzim 1939 stanul.

Sedmou kapitolou provázají důležité mezníky ve vedení války. Rychlost německého postupu na západě Evropy údajně překvapila nejen Heydricha, ale i většinu německých generálů. Heydrichova snaha prosadit bezpečnostní policii v obsazených zemích nebyla bohužel příliš úspěšná, proto se s větším zaujetím pustil do řešení židovského problému. Objevil se první konkrétní plán přesídlení židů na

Madagaskar. Na sklonku roku 1940 dostal R. Heydrich Göringovým prostřednictvím od Hitlera úkol vypracovat „projekt konečného řešení“. Heydrichova židovská politika se podle R. Gerwartha radikalizovala směrem ke genocidě až v létě 1941 po německém napadení Sovětského svazu. Jeho zásahové oddíly operovaly v týlu armádních skupin a plnily vražedné rozkazy vedení SS. Židovskou otázkou však bylo potřeba řešit komplexně, proto byla v lednu 1942 svolána konference ve Wannsee, kde měl hlavní slovo právě Reinhard Heydrich.

Kapitola s názvem Říšský protektor je věnována Heydrichovu působení v Protektorátu Čechy a Morava ve funkci zastupujícího říšského protektora po odvolání Konstantina von Neuratha na podzim 1941. Vyhlášením výjimečného stavu po svém příchodu do Prahy sledoval R. Heydrich rychlé odstranění příslušníků českého odboje. Reorganizační protektorátní správy zahájenou v lednu 1942 jmenováním nové protektorátní vlády značně omezil kompetence autonomních úřadů v protektorátu. Autor knihy zařadil do této kapitoly také Heydrichovu snahu o maximální hospodářské využití protektorátu a o germanizaci tohoto prostoru. Stranou nezůstává ani jeho židovská deportační politika a vydávání protizidovských nařízení v protektorátu.

Poslední kapitola líčí pohřeb Reinharda Heydricha v Berlíně a dále nastiňuje represivní akce v protektorátu, zejména vyhlazení Lidic.

Dostali jsme se k místu hodnocení představené bibliografie Reinharda Heydricha. Musím se přiznat, že dojem z knihy je značně rozpačitý. V jejím závěru autor uvádí poměrně obsáhlý seznam archivních pramenů z německých, ale i zahraničních archivů. Jmenujme např. Spolkový archiv v Berlíně a jeho pobočky ve Freiburgu a Ludwigsburgu, Archiv Ústavu pro soudobé dějiny v Mnichově, Politický archiv ministerstva zahraničí v Berlíně, Národní archiv v Praze, Archiv státního muzea holocaustu ve Washingtonu, Národní archiv v Kijevě, Ruský státní vojenský archiv v Moskvě (uvedený nepřesně, podle dřívějšího označení, jako Osobyj archiv Moskva). V seznamu najdeme také obsáhlou řadu pramenů tištěných a německé, anglické i české literatury. Ale skutečné využití uvedených pramenů i literatury je více než sporné, o čemž vypovídají i autorovy přímé citace. Kompetentněji mohou tuto skutečnost posoudit pro období Heydrichova působení v Protektorátu Čechy a Morava. R. Gerwarth studoval jen nepatrný zlomek archivního materiálu, který je k této problematice k dispozici, navíc často materiál poněkud druhořadý. O autorově nedostatečné znalosti českých archivních pramenů vypovídá i jeho nejednotná citace totožného archivního fondu.

Gerwarthovu knihu nemohu bohužel považovat za vědeckou bibliografii, ale spíše za knihu určenou široké veřejnosti, která čtivou formou přiblíží čtenáři osobu Reinharda Heydricha. Pro odbornou veřejnost doporučuji spíše práce

takových historiků, jakým je Miroslav Kárný, Jaroslava Milotová a Vojtěch Šustek. Těšíme se na vydání dalšího svazku rozsáhlé edice V. Šustka Atentát na Reinharda Heydricha druhé stanné právo v tzv. protektorátu Čechy a Morava a také na slibovanou monografii tohoto autora.

Monika Sedláková

Gerwarth, Robert: Reinhard Heydrich. Hitlerův kat, Nakladatelství Paseka. Praha – Litomyšl 2012, 445 s.